

Pohľad na vybrané aspekty ústavného systému Nórskeho kráľovstva

Slavomír Rudenko*

Nórsko, monarchia v severnej Európe, stojaca doposiaľ mimo európskeho integračného prúdu, je v strednej Európe ešte stále pomerne veľkou neznámou. Historicky je táto skutočnosť opodstatnená tým, že krajina bola dlhé storočia podriadenou súčasťou severských monarchií, s dominanciou susedných štátov – Dánska a Švédska. Tento, počtom obyvateľov skôr malý štát, si však v globalizovanom svete a v medzinárodnom spoločenstve vydobyl významnejšie postavenie, než by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Či už ide o aktívne vystupovanie v medzinárodnej politike, pri medzinárodnoprávnej ochrane ľudských práv, angažovanosť v rámci ochrany životného prostredia. Nórsko je však aj štátom poskytujúcim už niekoľko rokov najvyššiu finančnú pomoc rozvojovým krajinám, či krajinou s azda najprepracovanejším sociálnym systémom sveta. To všetko sú skutočnosti, ktoré nabádajú k upriameniu spomenutého prvého pohľadu na Nórske kráľovstvo.

Nadväzujúc na moju diplomovú prácu na tému „Vývojové a súčasné trendy nórskeho právneho systému“ by som sa však na tomto mieste pokúsil upriamiť na Nórsko akýsi „druhý“ pohľad, dovoľiac si pritom tvrdenie, že vo svojich jednotlivostiach môže byť v kontexte strednej Európy známy ešte menej ako pohľad prvý. Práve z tohto dôvodu poskytujem pohľad dovnútra štátu – na niektoré vybrané aspekty nórskeho ústavného systému tak, ako tvoria základný rámec štátoprávneho fungovania Nórskeho kráľovstva, s osobitným zameraním na Ústavu Nórskeho kráľovstva zo 17. mája 1814. V prvej časti tohto príspevku sa sústredím na sústavu najvyšších štátnych orgánov, predovšetkým však na ich postavenie a význam v ústavnom systéme, s osobitným dôrazom na zmeny, ktoré od roku 1814 nastali v reálnom pôsobení týchto orgánov a v neposlednom rade v ich vzájomných vzťahoch. V časti druhej by som, nadväzujúc, zameral svoju pozornosť na niektoré ďalšie vybrané problémy, ktoré majú svoje opodstatnenie v ústavnom systéme, založenom na jednote písaného textu ústavy a následnej ústavnej praxe.

HISTORICKÉ SÚVISLOSTI PRIJATIA ÚSTAVY

Keď po 434 rokoch existencie spoločnej štátnosti zavŕšili širšie historické súvislosti napoleonských vojen v roku 1814 dejiny dánsko-nórskej únie, na základe mierovej zmluvy z Kielu a vďaka šikovným diplomatickým ťahom dánskeho miestodržiteľa v Nórsku, princa Christiana Frederika, sa Nórsko ocitlo na rázcestí svojho budúceho vývoja. Udalosti v Európe, šíriace sa nové politické myslenie a priaznivý hospodársky vývoj v krajine, to všetko boli predpoklady dávajúce nádej pre národný život, ktorý by bol odlišný od života v súštátí viacerých národov. Keď Christian Frederik 16. februára 1814 na stretnutí s 21 najvýznamnejšími predstaviteľmi národného hnutia predniesol želanie zvolať ústavodarné zhromaždenie, stretol sa so silnou podporou svojej myšlienky. Rozhodlo sa, že obyvatelia si na základe princípu suverenity ľudu zvolia svojich zástupcov ústavodarného zhromaždenia, ktoré dá Nórsku ústavu v duchu liberálnych myšlienkových impulzov.

Počas legislatívnych prác bolo postupne navrhnutých 12 rôznych verzií textu budúcej ústavy. Z tohto dôvodu bola vytvorená 15-členná komisia, ktorá mala na podklade predložených návrhov vypracovať konečné znenie. Po 6 týždňoch intenzívnych prác bol výsledný text Ústavy Nórskeho kráľovstva 17. mája 1814 datovaný a podpísaný. Tento deň je dodnes nórskeho štátnym sviatkom.

Ústava bola významným spôsobom ovplyvnená americkým Vyhlásením nezávislosti (1776), Ústavou Spojených štátov amerických (1787), francúzskou ústavou (jej jednotlivé texty z rokov 1791, 1793 a 1795) a Deklaráciou práv človeka a občana (1789). Jej základ je postavený na princípoch príznačných pre vtedajšie politické a právne myslenie – na suverenite ľudu, deľbe moci a zakotvení a rešpektovaní ľudských a občianskych práv a slobôd. Možno preto tvrdiť, že na svoju dobu ide o veľmi významné a hodnotné dielo svetovej konštitucionalistiky. Toto tvrdenie je zvyraznené

* Mgr. Slavomír Rudenko, absolvent Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a externý spolupracovník Katedry právnych dejín PF UK

skutočnosťou, že spoločne s Ústavou USA predstavuje nórska ústava jednu z najstarších, v súčasnosti platných, ústav sveta. Ak ešte zoberieme do úvahy porovnanie jej pôvodného textu s textom platným a účinným dnes, je zrejmé, že pôvodný text ústavy s minimálnymi zmenami a doplnkami „prežil“ už takmer dve storočia. Nehovoriac o tom, že v čase svojho vzniku vytvorila ústava predpoklady pre fungovanie mechanizmov modernej parlamentnej demokracie.

Ústava Nórskeho kráľovstva zo 17. mája 1814, v súlade s neskôr prijatými zmenami a doplnkami platná dodnes, patrí rozsahom 112 paragrafov (nórska ústava sa nečlení na články, ako je to pri ústavách bežné, ale na paragrafy – pozn. autora) skôr k stručnejším ústavám štátov sveta. Bolo by však potrebné podotknúť, že úprava niektorých oblastí spoločenských vzťahov, ktorá býva zahrnutá v ústavách štátov, v nórskej ústave chýba, čo je dané predovšetkým dátumom jej vzniku. Na strane druhej je mimoriadne podrobne rozpracovaná právna úprava postavenia panovníka a členov kráľovskej rodiny, čo je pochopiteľné vzhľadom k monarchistickej forme vlády.

Pokiaľ ide o vnútorné, obsahové členenie, Ústava Nórskeho kráľovstva je rozdelená do 5 častí, označených písmenami A–E:

- A) Forma štátu a náboženstvo (§ 1 a 2)
- B) Výkonná moc, kráľ a kráľovská rodina (§ 3–48)
- C) Občianske práva a zákonodarná moc (§ 49–85)
- D) Súdna moc (§ 86–91)
- E) Všeobecné ustanovenia (§ 92–112).

Keďže by podľa môjho názoru nebolo účelné venovať sa striktné jednotlivým ustanoveniam ústavného textu, v nasledujúcom texte sa zameriam na analýzu niektorých vybraných aspektov a problémov, ktoré by mohli vyznieť zaujímavo z pohľadu vedy štátneho/ústavného práva a právnej praxe. Kde to bude čo i len trochu možné, pokúsím sa pre vysvetlenie citovať, prípadne príkladom poukázať na konkrétne ustanovenia Ústavy, avšak bez nároku na poskytnutie úplného a komplexného prehľadu nórskeho ústavného systému.

SYSTEM NÁJVYŠŠÍCH ŠTÁTNYCH ORGÁNOV

ÚSTAVNÉ ZAKOTVENIE MONARCHIE A POSTAVENIE PANOVNÍKA V ÚSTAVNOM SYSTEME

V zmysle § 1 ústavy je Nórske kráľovstvo slobodným, nezávislým, nedeliteľným a nescudziteľným štátom, ktorého vládnu formou je obmedzená dedičná monarchia. Monarchistická forma vlády má v Nórsku

nepochybne hlboké korene a siaha viac než 1000 rokov do minulosti. Súčasná kráľovská rodina patrí do kniežacieho rodu Glücksburg v dedičnej šlezvicko-holštajnsko-sonderbursko-glücksburskej dynastii. Od roku 1991 je nórsym kráľom Jeho Kráľovské Veličestvo Harald V.

To, že monarchistická forma vlády bola priamo v ústave označená za „obmedzenú“, nebolo ani zďaleka náhodné. Práve táto formulácia mala po negatívnych skúsenostiach s absolutistickým postavením panovníka v období dánsko-nórskej únie zdôrazniť nový prístup k postaveniu monarchu ako hlavy štátu. Ústava získala postavenie nadradené panovníkovi, preto sa aj samotná voľba panovníka uskutočnila až po prijatí ústavy. Táto skutočnosť dodala systému ideovú základňu, ktorú si vo všeobecnosti zachoval dodnes. Monarchia sa stala konštitučnou, nadobúdajúc legitimitu od zástupcov ľudu. Od presadenia sa zásad parlamentarizmu v roku 1884 a ich potvrdení po rozpade nórsko-švédskej personálnej únie v roku 1905 by bolo dokonca vhodnejšie hovoriť o parlamentnej monarchii, keďže rozhodujúca časť reálnej kráľovskej moci bola v tomto období eliminovaná, a to v prospech parlamentu. Dokonalým výrazom toho bolo jednostranné zosadenie panovníka rozhodnutím nórskeho parlamentu (Stortingu) pri rozpade únie. Rok 1905 znamená v nórskejších ústavných dejinách na jednej strane zánik únie a zosadenie kráľa, na strane druhej však zároveň predstavuje zachovanie či dokonca potvrdenie formy vlády do budúcnosti. Výsledok ľudového hlasovania pri rozpade nórsko-švédskej únie, v ktorom sa 3/4 – väčšinou rozhodlo o zachovaní monarchie, bol istým spôsobom obdivuhodný, keďže národný boj po niekoľko desaťročí smeroval tak proti Švédsku, ako aj proti kráľovskej moci. Ako tvrdí profesor politológie a teórie štátu Thomas Chr. Wyller: „nórski politickí predstavitelia, podporení svojimi voličmi, dokázali výnimočnú politickú vyspelosť schopnosťou odlišiť systém od osobností, ktoré ho reprezentujú“.¹ Zachovanie monarchie ako dedičnej jej dodalo potrebnú kontinuitu. Panovník, zakladajúci novú kráľovskú dynastiu, bol však v roku 1905 zvolený Stortingom (stal sa ním dánsky princ Karol, ktorý prijal meno Hkon VII – pozn.).

Nástupnícky poriadok kráľovskej dynastie pomerne podrobne upravujú §§ 6, 7 a 48 ústavy. Nástupníctvo sa nadobúda v priamej príbuzenskej vetve potomkov tak, že panovníkom sa môže stať len dieťa narodené kráľovnej, dieťa kráľa alebo dieťa priameho oprávneného následníka narodené v zákonomnom manželstve, a to tak, že bližší príbuzenský stupeň vylučuje vzdialenejší stupeň príbuzenstva a starší potomok v danom stupni vylučuje mladšieho. Ide teda o pravidlo lineárneho agnátneho nástupníctva. Medzi oprávnených následníkov sa zaraďuje aj nenarodené dieťa, ktoré zaujíma svoje miesto v nástupníckej postupnosti ihneď po svojom narodení. Nástupnícke právo

¹ THOMAS CHR. WYLLER, in: „Det norske monarki. Nytt fra Norge, Oslo, 1998“.

však nemá ten, kto nie je v priamej príbuzenskej línii s naposledy vládnucou kráľovnou alebo kráľom alebo s kráľovným, prípadne kráľovým súrodencom alebo nie je sám súrodencom naposledy vládnuceho panovníka. Novelou ústavy z roku 1990 bolo do nástupníckeho poriadku inkorporované prechodné ustanovenie, podľa ktorého pre narodených pred rokom 1971 platia podmienky nástupníctva tak, ako boli prijaté 18. novembra 1905 a pre narodených pred rokom 1990 platí prednosť mužského pohlavia pred ženským. V praxi toto ustanovenie znamená, že potomkovia narodení po roku 1990 sú v rámci nástupníctva zásadne zrovnoprávnení, bez ohľadu na ich pohlavie. Pre potomkov súčasného následníka trónu, Jeho Kráľovskej Výsosti, korunného princa Håkona Magnusa, sa už uplatnia uvedené pravidlá.

Pre úplnosť je potrebné dodať, že v prípade, ak žiadneho oprávneného následníka niet, môže panovník svojho nástupcu navrhnuť Stortingu, pričom Storting je oprávnený nástupcu zvoliť, ak návrh panovníka neprijal. Ak však kráľovský rod vymrel bez vymenovania nástupcu, uskutoční voľbu nového kráľa Storting vždy (§ 48). Po prechodné obdobie je potom regentské funkcie oprávnený vykonávať vládny kabinet (Štátna rada).

Napriek skôr uvedenému nie sú právomoci hlavy štátu zanedbateľné. Kráľ je predovšetkým najvyšším predstaviteľom výkonnej moci. Výrazom toho je ustanovenie § 3 ústavy, podľa ktorého „*výkonná moc je v rukách kráľa*“. Už spomínaná zmena ústavy zahrnila do § 3 interpretačný dodatok, v zmysle ktorého sa ustanovenia ústavy týkajúce kráľa vzťahujú primerane na kráľovnú, ktorá nadobudla korunu v súlade s nástupníckym poriadkom. Popri generálnom zverení výkonnej moci kráľovi kladie rad ustanovení osobitné úlohy v oblasti verejnej správy do právomoci panovníka. Ide napr. o správu cirkevných záležitostí (§ 16), správu zahraničných vecí (§ 26) či najvyššie velenie ozbrojeným silám (§ 25). V oblasti zákonodarnej má panovník právo suspenzívneho veta vo vzťahu k zákonom schváleným zákonodarným zborom. Okrem toho má pomerne autonómnu, v praxi však skôr zriedkavú právomoc, vydávať dočasne platné nariadenia pre oblasť hospodárstva, obchodu, cieľ a vnútorných vecí v čase, keď Storting nezasadá. Väčšinu rozhodnutí vydáva panovník v Štátnej rade. Podľa § 12 ústavy si panovník Štátnu radu volí z nórskeho občana s volebným právom. Štátna rada zodpovedá v reálnom ústavnom systéme vládnuemu kabinetu (nór. *regjering*). Ak však pojem „vláda“ (*Regjering*) používa ústava, má spravidla na mysli rokovanie Štátnej rady za účasti panovníka resp. vo všeobecnosti označenie výkonnej moci.

ŠTÁTNA RADA

V súvislosti s kreáciou Štátnej rady sa však nemožno nezmieniť o uplatňovaní ústavnoprávnych obyčají v nórskej ústavnej praxi. Vzájomný vzťah zákonodarnej a výkonnej moci založený na princípoch parlamentarizmu spôsobil opustenie ústavou deklarovanej striktnej delby moci medzi panovníkom ako predstaviteľom výkonnej zložky štátnej moci a voleným zákonodarným orgánom do tej miery, že panovník si už nevolí „sám Štátnu radu z nórskeho občana s volebným právom“ tak, ako to uvádza § 12 ústavy, ale jeho „voľba“ sa obmedzuje len na vymenovanie takej vlády, ktorú bude ochotná akceptovať parlamentná väčšina. Vytvorenie vlády teda v rozhodujúcej miere závisí od výsledkov volieb a rozloženia síl v zákonodarnom zbore. Dochádza tu k tomu, že text ústavy nezodpovedá mechanizmu reálne uplatňovanému v ústavnom systéme. Dôvodom tejto skutočnosti je, že Nórsko sa vyznačuje istou špecifickou tradíciou vo vzťahu k nemennosti písaného textu ústavy, čo spôsobuje, že prispôbovanie ústavy súčasným potrebám sa dnes deje skôr prostredníctvom výkladu a uplatňovania ústavných zvyklostí ako vo forme zásahov do jej písaného textu. Ide o najtypickejší príklad nórskeho ústavného konzervativizmu.

Ústavný vývoj viedol k tomu, že panovníkove akty sú v skutočnosti takmer výlučne rozhodnutiami vlády, pričom panovník im dodáva len rámec právoplatnosti pripojením svojho podpisu. Úloha panovníka sa všeobecne obmedzuje na právo predsedáť rokovaniam Štátnej rady a vyjadrovať na nich svoje názory (spravidla ide však len o doplňujúce otázky). Tento významový posun našiel svoj výraz aj v tom, že v bežnej reči sa dnes výraz „vláda“ (*regjering*) preferuje pred označením Štátna rada (*Statsrådet*), ktoré používa ústava. Právnym základom straty osobnej kráľovskej moci bol inštitút kontrasignácie panovníkových aktov niektorým členom vlády, spravidla jej predsedom, v zmysle § 31 ústavy, v nadväznosti na ustanovenie § 5, podľa ktorého zodpovednosť za panovníkove akty nesie Štátna rada. Podpis panovníka a spolupodpis predsedu vlády je však z právneho hľadiska potrebné považovať za rovnako nevyhnutný, ak by teda medzi nimi nedošlo k názorovej zhode, nestane sa ani rozhodnutie právoplatným. Vláda tak skutočne môže zabrániť panovníkovi, aby rozhodol jednostranným prejavom vôľe a naopak, tým, že akty rozhodovacej činnosti vlády sa vyhotovujú v mene panovníka, môže v prípade nesúhlasu odmietnuť pripojiť svoj podpis panovník. Možnosť odmietnutia predsedu vlády kontrasignovať sa v súčasnosti stala len teoretickou vzhľadom na to, že akty podpísané panovníkom nie sú jeho

osobnými rozhodnutiami, ale rozhodnutiami prijatými väčšinou členov vládneho kabinetu. Napriek uvedenému je potrebné zdôrazniť, že rozhodovacia právomoc, ktorou disponuje vláda, nemá síce právny (presnejšie povedané ústavou vymedzený), nesporne však faktický podklad.² Toto tvrdenie je podložené skutočnosťou, že až na malé výnimky sa všetky rozhodnutia vo veciach, v ktorých koná vláda, vydávajú v mene panovníka, čo sa deje pripojením jeho podpisu. Spomínanými výnimkami, keď sa podpis panovníka nevyžaduje, sú obdobie regentskej vlády a prípady, keď kráľ svojim rozhodnutím splnomocní vládu zastupovať ho po dobu dlhšej neprítomnosti.

REÁLNE POSTAVENIE PANOVNÍKA V PRÁVNO-POLITICKOM ŽIVOTE MONARCHIE

Funkcia monarchu v systéme je kompenzovaná tým, že tam, kde nemá faktickú ani formálnu moc, môže pôsobiť svojim osobným vplyvom. Kde nie je oprávnený rozhodovať, môže sa pokúsiť rozhodnutia ovplyvniť. Postavenie panovníka možno historicky i v súčasnosti vnímať v troch rôznych situáciách – v každodennom živote, pri výmene vlád po voľbách a napokon v prípade zlomových situácií pre štát.

1.) Úloha panovníka v každodennom živote má v modernej monarchii predovšetkým symbolický charakter. Reprezentuje štát a jeho obyvateľstvo navonok. Stojí nad obyvateľstvom, nemá volebné právo, ale ani daňovú povinnosť. Taktiež je vyňatý z jurisdikcie súdov. Právnym základom jeho osobného postavenia je § 5 ústavy, v zmysle ktorého je „osoba panovníka svätá, nedotknuteľná a nemožno ju brať na zodpovednosť ani obžalovať.“ Okrem toho je panovník povinný hlásiť sa k evanjelicko-luteránskému vierovyznaniu a ochraňovať ho. Súvisí to s jeho postavením ako hlavy štátnej cirkvi podľa § 16. Skutočnosť, že monarcha prestal byť mocenským faktorom politicky, zvyšuje jeho schopnosť pôsobiť ako symbol jednoty národa a štátnej autority. Tým, že stojí mimo každodenného politického zápasu politických strán, reprezentuje len to, čo je pre štát spoločné.

2.) Úlohou panovníka pri výmene vlád je prispieť k zostaveniu takej vlády, ktorá nájde oporu v parlamente. Bežnou praxou je, že odstupujúci predseda vlády navrhne osobu alebo politickú stranu, o ktorej sa domnieva, že by mala zostaviť novú vládu. Ak však považuje kráľ situáciu za nejednoznačnú, rozhoduje jeho osobná mienka. Klasickým príkladom takéhoto postupu bolo vymenovanie prvej vlády Strany pracujúcich v roku 1928 kráľom Håkonom VII. bez ohľadu na odlišný názor odstupujúceho predsedu vlády.

3.) Zlomové situácie, v ktorých sa ocitne štát, sú

zriedkavejšie, avšak osoba monarchu sa v nich sotva môže vyhnúť rozhodujúcemu postaveniu. V rokoch okupácie sa ukázalo, že panovník ako symbol zjednocujúci národ môže byť významným psychologickým faktorom, ak si to vyžadujú zložité okolnosti. Prejavilo sa to napríklad v roku 1940, keď kráľ odmietol vymenovať za predsedu vlády Vidkuna Quislinga, vediac, že nemá žiadnu oporu ani v národe, ani v Stortingu. Rozhodnutím nepodľahnúť nemeckému tlaku si vyslúžil sympatie a prispel k vyzdvihnutiu monarchie takmer až do sfér nadpozemského.³

Možno diskutovať o tom, či panovníkovi prislúcha právo abdikovať, alebo či sa so zachovaním si kráľovskej cti spája povinnosť vykonávať kráľovské úlohy až do panovníkovej smrti. Ak by sa monarcha k takémuto kroku rozhodol, s veľkou pravdepodobnosťou by ho bolo nevyhnutné akceptovať. Ústava mu to každopádne nezakazuje. Na jeseň 1814 abdikoval Christian Frederik a v roku 1940 abdikáciou v prípade zosilnenia nemeckého nátlaku v otázke vymenovania predsedu vlády pohrozil aj kráľ Håkon VII. Obe predchodkyne súčasnej kráľovnej Holandského kráľovstva abdikovali z dôvodu svojho vysokého veku. Je opodstatnené stotožniť sa s názorom, že keby z podobného dôvodu prejavil vôľu odstúpiť z trónu nórsky kráľ, mohlo by sa jeho rozhodnutie len sotva považovať za protiústavné.⁴

ZÁKONODARNÝ ZBOR (STORTING)

Ústava Nórskeho kráľovstva vychádza pôvodne zo striktnnej deľby moci medzi panovníkom ako predstaviteľom výkonnej zložky štátnej moci a voleným zákonodarným orgánom. Hoci formulácia ústavného textu by mohla naďalej odôvodňovať zdanie takéhoto usporiadania najvyšších štátnych orgánov, z politického hľadiska bol dôsledný systém deľby moci odstránený víťazstvom parlamentarizmu v 80. rokoch 19. storočia. Rozhodujúcim štátnym orgánom súčasného Nórska je teda zákonodarný orgán – Storting. Výkonná moc, vykonávaná v mene kráľa prostredníctvom Štátnej rady sa dnes tak politicky, ako aj právne, nachádza pod kontrolou Stortingu.

Označenie 3. časti (časti C) ústavy, obsahujúcej úpravu zákonodarnej moci, vychádza z princípu suverenity ľudu a vzhľadom na to stotožňuje zákonodarnú moc s občianskymi právami. Je to odôvodnené skutočnosťou, že za pôvodcu a zdroj celej zákonodarnej moci je označený ľud, ktorý ju v zmysle § 49 vykonáva prostredníctvom Stortingu, pozostávajúceho z dvoch častí – Lagtingu a Odelstingu.

Storting sa schádza každoročne, spravidla v 1. deň v mesiaci október v hlavnom meste, s výnimkou prípadu, ak by si mimoriadne okolnosti vyžiadali, aby

² Podľa: JOHS. ANDENES in: „Statsforfatningen i Norge. Universitetsforlaget, Oslo, 2000“, str. 139–140.

³ Podľa: THOMAS CHR. WYLLER in: „Det norske monarki. Nytt fra Norge, Oslo, 1998“.

⁴ Podľa: JOHS. ANDENES in: „Statsforfatningen i Norge. Universitetsforlaget, Oslo, 2000“, str. 135.

panovník rozhodol o zvolaní Stortingu na iné miesto v krajine. Podľa § 80 Storting zasadá dovtedy, pokiaľ to pokladá vzhľadom na svoj program za nevyhnutné, v každom prípade však svoju činnosť musí ukončiť v posledný deň mesiaca september. Až do ústavnej zmeny v roku 1990 poznala ústava inštitút tzv. mimoriadneho zasadania Stortingu, ktoré vyhlasoval v prípade mimoriadnych okolností panovník. § 69 v súčasnosti túto možnosť formuluje tak, že „panovník môže v prípade potreby zvoliť zasadnutie Stortingu, ak tento práve nezasadá.“ Ide o možnosť zvoliť Storting v období medzi skončením jeho činnosti podľa § 80 a jeho opätovným ustanovením sa v 1. deň mesiaca október. V praxi však najčastejšie jeho činnosť pokračuje až do otvorenia nového jednoročného cyklu v októbri.

Prvým krokom po konštituovaní sa nového Stortingu po voľbách je jeho rozdelenie na *Lagting*, ktorý bude tvoriť voľbou ustanovená 1/4 členov Stortingu, a *Odelsting*, tvorený zvyšnými 3/4 poslancov. 165 poslancov Stortingu sa teda na prvom zasadnutí po voľbách rozdelí na 41 členov Lagtingu a 124 členov Odelstingu, ktorí sa v tomto zložení schádzajú počas celého 4-ročného funkčného obdobia. V tejto súvislosti je nevyhnutné zdôrazniť, že nejde o bikameralizmus v duchu svojho amerického vzoru, pretože pre obe časti Stortingu platia rovnaké podmienky volebného práva, rovnaké volebné obdobie a napokon aj prevažnú väčšinu svojich úloh vykonáva Storting v pléne, ktoré je aj rozhodujúcim miestom pre politickú diskusiu. Storting teda možno označiť za jednokomorový parlament s určitými prvkami bikameralizmu. Praktický význam rozdelenia na Lagting a Odelsting sa uplatňuje predovšetkým v legislatívnom procese a pri plnení sudcovských funkcií Stortingu. Kým Lagting v spojení s Najvyšším súdom vytvára Ríšsky súd, len Odelsting je oprávnený rozhodnúť o vznesení obžaloby. V prvých rokoch po roku 1814 to boli predovšetkým skúsení právnici z radov vysokých embetsmenn (vrstvy kráľovských úradníkov pôsobiach v období dánsko-nórskej únie v mene dánskeho kráľa na nórskom území; pojem *embetsmann/pl. embetsmenn* sa v nórskom jazyku dodnes používa na všeobecné označenie úradníka – pozn.), ktorí boli z dôvodu fundovanosti a vysokej prestíže zvolení do Lagtingu, v súčasnosti však možno len sotva sledovať nejaké výraznejšie rozdiely v zložení oboch častí Stortingu. Pokiaľ ide o zastúpenie politických strán, uplatňuje sa obyčajové pravidlo o pomernom zastúpení strán v oboch „tingoch“.

Podľa ústavy majú mať Storting, Lagting a Odelsting svojho prezidenta a tajomníka. Rokovací poriadok Stortingu vyžaduje aj voľbu viceprezidenta pre každý ting. Prezident a viceprezident sa mesačne striedajú vo vedení schôdzí. Zvolení prezident a viceprezidenti tvoria spoločne 6-členný orgán – Predsedníctvo Stortingu (*Stortingets presidentskap*). Ústava sa o ňom síce nezmieňuje, Rokovací poriadok mu však zveruje

rozsiahle funkcie, predovšetkým v oblasti plánovania pracovných úloh Stortingu a ich plnenia. Pri obsadzovaní funkcií prezidenta sa taktiež uplatňuje pravidlo pomerného zastúpenia politických strán.

Rokovanie Stortingu každoročne slávnostne otvára panovník alebo v prípade jeho neprítomnosti ním poverená osoba. Vo svojej slávnostnej reči podá svoj pohľad na stav monarchie a môže využiť možnosť upriamiť pozornosť poslancov na konkrétne záležitosti. Po otvorení rokovaní Stortingu majú predseda vlády a ostatní členovia Štátnej rady právo kedykoľvek a bez hlasovacieho práva zúčastniť tých zasadnutí Stortingu, Lagtingu a Odelstingu, ktoré sú verejné. Pri neverejných zasadnutiach majú túto možnosť len vtedy, ak im to príslušné plénum povolí.

Priebeh zákonodarného procesu

Je zjavné, že pri výklade o zákonodarnom orgáne ktoréhokoľvek štátu nemožno opomenúť jeho najtypickejšiu úlohu, ktorou je jeho nezastupiteľné postavenie v rámci legislatívnej činnosti. Vzhľadom na snahu poskytnúť všeobecný prehľad ústavného systému Nórskeho kráľovstva však nebude možné upriamiť pozornosť na priebeh zákonodarného procesu v celej jeho šírke, pri využití jednotlivých právnych nástrojov, ktoré ponúka predovšetkým Rokovací poriadok Stortingu. V nasledujúcom sa preto zameriam na čo-možno najvýstižnejší popis zákonodarného procesu so zdôraznením niektorých špecifik.

Základnú úpravu zákonodarného procesu obsahujú §§ 76 až 81 ústavy, podrobnejšie pravidlá sú potom obsiahnuté v Rokovacom poriadku Stortingu. Zákonodarná iniciatíva prislúcha členom Odelstingu a vláde prostredníctvom jej jednotlivých ministrov. Naproti tomu členovia Lagtingu právo zákonodarnej iniciatívy nemajú, čo je odôvodnené postavením Lagtingu ako kontrolnej inštalácie vo vzťahu k Odelstingu.

Každý návrh zákona sa najprv predkladá Odelstingu, ktorý ho prerokuje a v prípade, že ho v pôvodnom znení alebo so zmenami a doplnkami schváli, zasiela ho následne Lagtingu na ďalšie posúdenie. V prípade, ak bol návrh Odelstingom zamietnutý alebo ak Odelsting rozhodne, že návrh prerokuje až nasledujúci Storting, zákonodarný proces sa končí už v tejto fáze.

Návrh zaslaný Lagtingu tento buď prijme (teda súhlasí s rozhodnutím Odelstingu), vráti s pripojenými pripomienkami Odelstingu, alebo návrh ako celok zamietne. Je potrebné zdôrazniť, že Lagting je pri prerokovaní viazaný stanoviskom Odelstingu. Ak sa pridrží aspektov, ktoré vzal do úvahy už Odelsting, je v ich rámci oprávnený navrhnúť ľubovoľné zmeny. Táto požiadavka je odôvodnená tým, že Odelstingu neprislúcha právo zákonodarnej iniciatívy, a v prípade, ak by Odelsting prerokoval návrh aj z hľadiska nových skutočností (teda takých, ktorými sa Lagting neza-

oberal), bol by tým narušený mechanizmus zákonodarného postupu zakotvený ústavou.⁵ V prípade, ak Lagting zamietne návrh vcelku, nezastavuje tým zákonodarný proces priamo, ale zasiela návrh spoločne s vlastným vyjadrením Odelstingu, v ktorom ho žiada, aby návrh zamietol alebo vrátil na prepracovanie predkladateľovi.

Návrh zákona vrátený späť Odelstingu prerokuje Odelsting opätovne, a to v duchu pripomienok Lagtingu. Po prerokovaní môže Odelsting rozhodnúť nasledovnými spôsobmi: 1. návrh zákona ako celok zamietne (zákonodarný proces sa končí); 2. návrh zákona v nezmenenej podobe opätovne schváli (zároveň ho zasiela na opätovné prejednanie v Lagtingu); 3. schváli návrh v duchu pripomienok Lagtingu (taktiež ho zasiela Lagtingu, keďže však bolo dosiahnuté jednotné stanovisko, tento sa ním už nezaobrá a zákon sa považuje za schválený); 4. prihliadne len k niektorým pripomienkam Lagtingu a ostatným nevyhoví, alebo uskutoční ďalšie zmeny v návrhu (avšak len v rámci skutočností, vzatých do úvahy pri predchádzajúcich prerokovaniach tak v Odelstingu, ako aj v Lagtingu) – ide teda o akýsi „medzinávrh“, ktorý by mal zjednotiť rozporné stanoviská.

V nadväzujúcom opätovnom prerokovaní v Lagtingu (v zmysle horeuvedeného ide o prípady č. 2 a 4) môže Lagting rozhodnúť už len o prijatí alebo zamietnutí návrhu ako celku. V prípade, že niektorý návrh zákona bol Lagtingom opakovane odmietnutý, zide sa v pléne celý Storting a rozhodne 2/3-väčšinou hlasov prítomných poslancov o definitívnom schválení alebo zamietnutí návrhu. Medzi jednotlivými prerokovaniami musia uplynúť vždy najmenej tri dni. V nórskej ústavnej praxi došlo v 20. storočí k schváleniu zákona plénom len jediný raz (v prípade cestného zákona z 21. júna 1963 – pozn.). Vzhľadom na korešpondujúce politické zloženie oboch častí Stortingu sa nejednotnosť medzi Odelstingom a Lagtingom týka najčastejšie len detailných otázok technického charakteru, ktoré nemajú podstatnejší politický význam a vyriešia sa preto kompromisom bez toho, aby ohrozili celkové prijatie zákona. Pôvodným zámerom deľby zákonodarného procesu medzi Odelsting a Lagting bola snaha o zabezpečenie garancií, že prijaté zákony budú výsledkom dôkladného uváženia zákonodarného orgánu. Kritici tohto delenia najčastejšie argumentujú tým, že ho v dnešných podmienkach možno považovať za vývojom prekonané. Príkladom tohto tvrdenia je prerokovanie zákonov, obsahujúcich politicky sporné otázky, pri ktorých diskusia na pôde Lagtingu je len opakovaním tých istých tvrdení a názorov, ktoré už odzneli na pôde Odelstingu. Georg Apenes, sám dlhoročný člen Lagtingu, označil Lagting za „fosíliu“ a zdôraznil, že

poslanci, ktorí sú jeho členmi, sú dnes v skutočnosti odstavení od možnosti aktívne sa podieľať na legislatívnom procese.⁶

K uvedenému ešte snáď dodať, že plénum Stortingu, ako aj obe jeho časti, sú uznášaniaschopné len za prítomnosti nadpolovičnej väčšiny ich členov. Pri rokovaní o návrhu na zmenu ústavy sa však vyžaduje účasť 2/3 všetkých poslancov. Takéto kvórum sa vyžaduje aj pre rozhodovanie o prenose niektorých kompetencií na medzinárodnú organizáciu.

Aby zákon, schválený v Lagtingu alebo plénom Stortingu, mohol nadobudnúť platnosť, predkladá sa na podpis panovníkovi, v mene ktorého sa všetky zákony (s výnimkou zákonov schválených podľa § 79 – viď ďalej) opatria Ríšskou pečaťou Nórskeho kráľovstva. Ak panovník odmietne schválený zákon podpísať, vráti ho s výhradou Odelstingu. V takomto prípade nesmie byť zákon opätovne predložený panovníkovi tým istým Stortingom. Ak je však zákon opätovne schválený v nezmenenej podobe aj Stortingom zasadaúcim v novom volebnom období, pričom medzi pôvodným schválením a opätovným schválením sa Storting zišiel aspoň na dvoch pravidelných zasadnutiach a v medziobdobí nedošlo k zamietavému stanovisku, predloží sa takto schválený zákon Jeho Kráľovskému Veličenstvu na podpis ako „*stanovisko Stortingu dosiahnuté po zrelom uvážení*“ s tým, že sa stane zákonom aj bez panovníkovho podpisu. Stane sa tak ukončením daného zasadnutia Stortingu (§ 79). Ak tak panovník neučinil už skôr, vyjadrí sa k Stortingom schváleným zákonom, ktoré nepodpísal, najneskôr pri slávnostnom uzavretí rokovania Stortingu v danom cykle. Platí, že na mlčky prejavenu vôľu sa hľadá ako na odmietavé stanovisko. Kráľovské veto je teda len suspendívne a možno ho prelomiť stanoviskom Stortingu „dosiahnutom po zrelom uvážení“, ako uvádza ústava v § 79. Je potrebné zdôrazniť, že § 79 v súčasnosti stratil svoj praktický význam, pretože jeho pôvodným zámerom bolo vytvorenie účinného mechanizmu proti obštrukčným snahám spoločného panovníka v období únie so Švédskom. Z piatich zákonov, na ktorých prijatie bolo v dejinách možné použiť § 79, panovník až v 4 prípadoch ustúpil a Stortingom schválený zákon podpísal po treťom predložení. Ustanovenie § 79 sa v praxi využilo jediný raz, a to v prípade Zákona o štátnej vlajke („*Flaggloven*“), ktorý sa aj napriek opakovanému odmietavému stanovisku panovníka v rokoch 1892, 1895 a 1898 stal v roku 1898 platným zákonom.

Samotná ústava neobsahuje pravidlá pre vyhlásenie zákonov, podľa Zákona č. 53 z 19. júna 1969 o Nórskom zborníku zákonov („*Lov om Norsk Lovtidend*“) sa však všetky zákony a údaje o účinnosti, zru-

⁵ V tejto otázke sa možno stotožniť s Andenøsom, in: JOHS. ANDENØS: „Statsforfatningen i Norge. Universitetsforlaget, Oslo, 2000“, str. 184.

⁶ Podľa: JOHS. ANDENØS in: „Statsforfatningen i Norge. Universitetsforlaget, Oslo, 2000“, str. 186, citujúc: Georg Apenes: „Løven gjesper. Universitetsforlaget, Oslo, 1989“, str. 87–92.

šení a pôsobnosti zákonov uverejňujú v celoštátnom verejnom zborníku. Ak samotný zákon neustanovuje nič iné, nadobúda účinnosť uplynutím 1 mesiaca od vydania príslušného čísla Nórskeho zborníka zákonov (*Norsk Lovtidend*). Zákon, ktorý sám obsahuje ustanovenie o tom, že nadobúda účinnosť okamžite, je záväzný od momentu jeho sankcionovania.

Kreácia zákonodarného zboru

Voľby do Stortingu sa konajú každé 4 roky. Volebné právo majú nórski občania, ktorí najneskôr do 31. decembra v roku, v ktorom sa konajú voľby, dovšia vek 18 rokov. V § 53 venuje ústava pozornosť trom dôvodom pre stratu volebného práva:

1) Strata volebného práva na základe právoplatného odsudzujúceho rozsudku v súlade s osobitným zákonom. Podrobnejšiu úpravu obsahuje § 31 Trestného zákona z 22. mája 1902 a § 20 Vojenského trestného zákona z toho istého dňa. Možnosť vysloviť odsudzujúci rozsudok, znejúci na odňatie volebného práva, bola výrazne obmedzená v roku 1953 a v súčasnosti sa pripúšťa len v prípade trestných činov vlastizrady, rozvracania štátu a tzv. volebných trestných činov (ide o naplnenie skutkových podstát kapitól 8, 9 a 10 Trestného zákona). Odňať volebné právo možno za uvedených okolností až na obdobie 10 rokov.

2) Strata volebného práva vstupom do služieb cudzej moci bez súhlasu vlády. Hoci ústavná formulácia vyvoláva zdanie, že zánik volebného práva z tohto dôvodu je absolútny, nórska právna teória sa domnieva, že zánik je len relatívny a trvá len po dobu služby cudziemu štátu, pričom po ukončení takejto služby sa volebné právo automaticky obnovuje.⁷

3) Strata volebného práva, ak sa odôvodnene nadobudne presvedčenie, že niekto volebné hlasy kupoval, svoj vlastný hlas predal alebo ak niekto hlasoval súčasne vo viacerých volebných obvodoch. Hoci uvedené konania môžu viesť k potrestaniu odňatím volebného práva na základe výroku súdu (tak, ako je uvedené v bode 1), účelom tohto osobitného ustanovenia je, aby volebné orgány mali možnosť danú situáciu riešiť aj bez existencie rozsudku v trestnoprávnej veci, ak spáchanie tzv. volebného trestného činu nasvedčujú všetky okolnosti. V tomto prípade sa však teória nórskeho štátneho práva prikláňa k názoru, že ustanovenie je potrebné vykladať ako absolútnu stratu volebného práva.⁸

Pôvodné znenie ústavy poznalo ešte 2 ďalšie dôvody straty volebného práva. Ustanovenie písmena e) § 53 bolo zrušené v roku 1980. Išlo o stratu volebného práva okamihom straty spôsobilosti na právne úkony. Túto otázku rieši v súčasnosti Volebný zákon na základe odkazu § 50 ústavy. Ustanovenie § 53 písm. c),

na základe ktorého nadobudnutie štátneho občianstva iného štátu malo za následok zánik nórskeho volebného práva, bolo zrušené v roku 1959. V súčasnosti je rozhodujúce, či osoba, ktorá nadobudla cudzie štátne občianstvo, zároveň stratila nórske štátne občianstvo.

Pokiaľ ide o pasívne volebné právo, platia preň rovnaké podmienky, s tou výnimkou, že za poslanca Stortingu môže byť zvolený len ten, kto na území Nórska žil aspoň 10 rokov. Vekový cenzus pre pasívne volebné právo bol pôvodne 30 rokov, od roku 1948 však pre aktívne i pasívne volebné právo platí jednotná veková hranica 18 rokov. Z pasívneho volebného práva sú v zmysle § 62 ústavy vylúčené niektoré skupiny osôb. Ide o úradníkov podriadených činnosti vlády s výnimkou štátnych tajomníkov, ďalej príslušníkov kráľovského dvorného služobníctva vrátane bývalých služobníkov, ktorí dosiahli dôchodkový vek, ako aj osoby v diplomatických a konzulárnych službách. Členstvo v Štátnej rade a funkcia štátneho tajomníka je s funkciou poslanca Stortingu nezlučiteľná.

Počet členov Stortingu sa postupne menil. Pôvodný text ústavy nestanovoval pevný počet poslancov, ten sa menil v závislosti od počtu voličov tak, že v mesiacoch na jedného poslanca pripadalo 200 voličov a vidiecke obyvateľstvo si volilo svojho reprezentanta 1000 hlasmi. V roku 1919 bol pevný počet poslancov stanovený na 150, od roku 1973 ich bolo 155, od roku 1985 sa počet zvýšil na 157 a posledný raz v roku 1988 na 165, tak, ako to v § 57 stanovuje aj v súčasnosti platný text ústavy. 157 poslancových mandátov sa prerozdeľuje vo volebných obvodoch a zvyšných 8 mandátov predstavuje tzv. „vyrovnávacie“ (nazývané aj zvyškové) mandáty. Každá *fylke* (Nórsko sa administratívno-teritoriálne člení na 19 nižších jednotiek – „fylker“/sg. „fylke“) tvorí samostatný volebný obvod. Jednotlivé fylker si volia nasledovný počet reprezentantov: Østfold 8, Oslo 15, Akershus 12, Hedmark 8, Oppland 7, Buskerud 7, Vestfold 7, Telemark 6, Aust-Agder 4, Vest-Agder 5, Rogaland 10, Hordaland 15, Sogn og Fjordane 5, Møre og Romsdal 10, Sør-Trøndelag 10, Nord-Trøndelag 6, Nordland 12, Troms 6 a napokon Finnmark 4. Volebný proces sa uskutočňuje priamou voľbou vo viacmandátových volebných obvodoch na princípe pomerného zastúpenia. Podrobná úprava techniky prerozdeľovania volebných mandátov je od roku 1988 priamo súčasťou textu ústavy v § 59. Uskutočňuje sa na základe jedného z variantov tzv. *metódy Laguës*. Podľa rovnakých pravidiel sa prerozdeľujú aj „vyrovnávacie“ mandáty, ktoré pripadnú tým politickým stranám, ktoré pri prerozdeľovaní mandátov v jednotlivých volebných obvodoch nezískali zastúpenie zodpovedajúce ich celoštátnym výsledkom. Aby sa politická strana mohla zúčastniť prerozdeľovania vyrovnávacích mandátov, musí v celoštát-

⁷ Podľa: JOHS. ANDENES in: „Statsforfatningen i Norge. Universitetsforlaget, Oslo, 2000“, str. 100.

⁸ Dielo citované v poznámke č. 7, str. 101.

nom meradle dosiahnuť aspoň 4 percentá hlasov. Ide o tzv. uzavieraciu klauzulu. Pre voľby reprezentantov vo volebných obvodech uzavieracia klauzula neplatí. Samotné rozdelenie 8 vyrovnávacích mandátov sa uskutočňuje v dvoch krokoch. Najprv sa vypočíta, koľko mandátov pripadá na jednotlivé politické strany, ktoré vo volebných obvodech nezískali zastúpenie zodpovedajúce ich celoštátne dosiahnutým hlasom, následne sa tieto mandáty získané konkrétnou politickou stranou pridelia volebným obvodom, v ktorých strana bola najbližšie k získaniu mandátu pri prerozdelení vo volebných obvodech. V praxi to najčastejšie vedie k tomu, že „vyrovnávací“ mandáty získajú centrálne fylker s vysokou hustotou obyvateľstva (ako napr. Oslo, Akershus, Rogaland či Hordaland).

Ten, kto bol zvolený za poslanca Stortingu, je povinný voľbu prijať. S povinnosťou prijať voľbu súvisí právo zvoleného poslanca vykonávať funkciu počas celého 4-ročného volebného obdobia. Ak by poslanec vstúpil do inej politickej strany alebo sa stal stranícky nezávislým, zostáva poslancom naďalej, keďže právo na poslanecký mandát sa neviaže k politickej strane,

ale k osobe poslanca, ktorý ho vo voľbách získal. To isté platí aj pre vzťah medzi poslancom a jeho voličmi. V plnom rozsahu sa uplatňuje princíp zákazu imperatívneho mandátu. Poslanci priamo nezodpovedajú voličom a voliči ich priamo nemôžu odvolať. Z právneho pohľadu je nesporné, že poslanec Stortingu je nezávislý vo vzťahu k svojim voličom, svojej politickej strane i volebnému obvodu (teda fylke), v ktorom bol zvolený. V praxi sa však v podstatnej miere cíti byť lojálnym reprezentantom svojho volebného obvodu a svojej politickej strany. Reprezentácia volebného obvodu nachádza symbolické vyjadrenie v tom, že zasadací poriadok v Stortingu nie je utvorený na základe straníckej príslušnosti, ako je tomu v prevažnej väčšine parlamentov, ale na základe príslušnosti k volebnému obvodu (fylke). Táto skutočnosť dodáva istú špecifickosť zasadnutiam, na ktorých sa prejednávajú veci regionálneho významu. V týchto prípadoch možno pozorovať tendenciu, že poslanci hlasujú skôr podľa príslušnosti k regiónom bez ohľadu na stranícku príslušnosť.